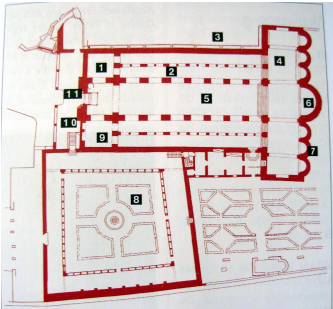

Monestir de Santa Maria de Ripoll

Monestir de Santa Maria de Ripoll	
	
Façana principal	
Situació	
• Estat	Molt bo
• Territori	Catalunya
• Província	Girona
• Comarca	Ripollès
• Municipi	Ripoll
• Coordenades	42° 12′ 5″ N, 2° 11′ 26″ E42.20139, 2.19056 ^[1] (i) 42° 12′ 5″ N, 2° 11′ 26″ E42.20139, 2.19056 ^[1]
Fitxa tècnica	
Estil	romànic
Consagració	20 d'abril de 888; de nou el 935, 977 i 1032
Categoria	monestir
Característiques	
Planta	basilical amb transsepte (1008)
Portalada	romànica (s. XII)
Campanar	romànic (1008)
Claustre	romànic (s. XII-XVI)
Vistes	
	
planta	

Intervencions destacables	
1886-1893	restauració

El **monestir de Santa Maria de Ripoll** és un monestir benedictí situat a la localitat de Ripoll, Catalunya. És una de les millors mostres de l'art romànic de la zona.

Història

Vista del campanar del monestir

El monestir va ser fundat l'any 880 pel comte Guifré el Pilós. La seva missió era la de repoblar les valls del riu Ter i ampliar les seves possessions cap a la Cerdanya i Ponts. La primera consagració de l'església va tenir lloc el 20 d'abril de 888 i es va decidir dedicar l'església a l'advocació de Santa Maria.^[2]

Guifré va deixar el seu fill Radulf a càrrec del monestir, perquè fos criat i educat segons les normes monàstiques. Radulf va ser anys més tard abat de Ripoll i bisbe d'Urgell. Poc després, Guifré va fer una cosa semblant amb la seva filla Emma per qui va fundar el monestir de Sant Joan de les Abadesses, proper al de Ripoll. El monestir va créixer i va prosperar ràpidament. Va ser consagrat de nou el 935, 977 i 1032.

Interior del monestir

Santa Maria de Ripoll va ser un important centre cultural, en part gràcies a la seva col·lecció d'escrits. A mitjan segle X el monestir comptava amb 66 manuscrits. El 1008 ja eren 121 que es van convertir en 246 a la mort de l'abat Oliba el 1046. La majoria d'aquests manuscrits es copiaven i reproduïen en el monestir dins l'*scriptorium*. L'exemplar més valuós de la col·lecció és el conegut com *la Bíblia de Ripoll* amb nombroses il·lustracions i una sèrie de textos introductoris que la converteixen en una espècie d'enciclopèdia del text sagrat. Aquí es va escriure també a finals del segle XIII la *Gesta Comitum Barchinonensium* que està considerada com la primera història de Catalunya.

Oliba va ser també l'encarregat d'expandir els dominis de Santa Maria gràcies a la creació de nous monestirs com el de Montserrat o el de Sant Martí del Canigó.

A partir de l'any 1070 el monestir va passar a dependre de l'abadia de Sant Víctor de Marsella, dependència que va durar fins l'any 1169.

Santa Maria de Ripoll va continuar sent el principal centre religiós de Catalunya fins al segle XV en el qual inicia un lent declivi que comença amb la pèrdua del control sobre el monestir de Montserrat l'any 1402.

El 2 de febrer de 1428, un fort terratrèmol va assolir la comarca del Ripollès. El sisme, d'intensitat IX a l'escala de Mercalli va ser un dels més intensos soferts a la història de Catalunya. Va destruir completament un dels campanars del monestir i va deixar la resta de l'edifici molt afectat. Les parts deteriorades es van reconstruir seguint un estil gòtic.

Atac i destrucció de l'Abadia

El 1833 va esclatar la Primera Guerra Carlina; els principals focus de la revolta carlina es bastiren al País Basc i al Maestrat (País Valencià), mentre a Catalunya diverses partides carlines clamaven a la insurrecció contra el govern de Madrid. Davant la necessitat de tropes per reprimir la rebel·lió el capità general de Catalunya Manuel de Llauder i de Camín entregà armes a la «Milícia Urbana» i amb elements radicals de Barcelona organitzà un cos franc de voluntaris anomenat «Tiradores de Isabel II»,^[3] amb els quals sortí a la muntanya per acabar amb el carlisme. Un dels oficials que comandava aquella turba del «batallón de voluntarios» era el jove cadet Joan Prim i Prats,^[4] la duríssima repressió que s'estengué per les comarques interiors de Catalunya li valgué al capità general Llauder que a Madrid el nomenessin ministre de la Guerra. Dimití pocs mesos després, retornà a Catalunya disposat a acabar definitivament amb les partides carlines del Ros d'Eroles, de Benet Tristany, d'en Ne, d'en Boquica i del Llarg de Copons. El 7 d'abril de 1835 el governador de Vic ordenà a la «Milícia Urbana» atacar a una partida carlina, però la milícia fou durament derrotada a Sant Sadurní de Noya en el camí de Berga a Ripoll. El juny del 1835 el comandant del «Batallón de Tiradores de Isabel II» José

Rodríguez ordenà ocupar Ripoll amb 600 homes i destinà al subtenent Joan Prim a combatre les partides carlines d'en Cames crues i del Garbat de Guissona a la zona de Viladrau.^[5] El 25 de juliol del 1835 el govern de Mendizàbal promulgà reial decret que ordenava la supressió de tots els convents de menys de 12 monjos i l'expropiació dels seus béns per pagar el deute públic del govern espanyol, mentre a Barcelona després d'una cursa de toros^[6] els elements més fanàtics i anticatòlics proclamaren la revolució i encapçalaren la

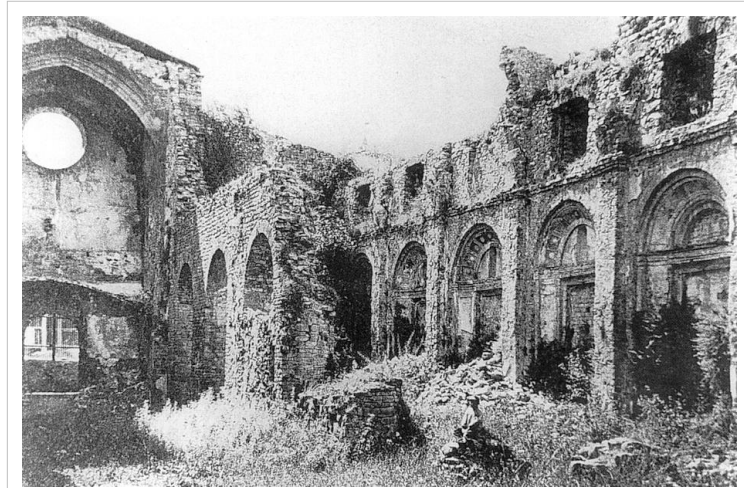
Santa Maria de Ripoll després de l'atac de 1835

Santa Maria de Ripoll després de l'atac de 1835

bullanga que cremà diversos monestirs de la ciutat.

Arribaren a Ripoll les notícies del moviment revolucionari i dels saquejos dels convents del 25 de juliol de 1835.^[7] Els homes del destacament dels «Tiradores de Isabel II» frisaven per unir-se al moviment revolucionari de Barcelona, d'on procedien la majoria,^[8] però alerats d'això, el comandant Tomás Metzquez els envià cap a Berga amb la promesa que després podrien anar cap a Barcelona. El 6 d'agost del 1835 el capità general Manuel Llauder sortí de Vic i fou notificat del «estado de

Santa Maria de Ripoll després de l'atac de 1835

indisciplina y conmoción en que se hallaba el batallón de tiradores de Isabel II que guarnecía á Ripoll». ^[9] Arribats els «Tiradores» a Berga, el governador de la ciutat els ordenà anar a combatre a Alpens contra els carlins, ^[7] enlloc de permetre'ls unir-se a la bullanga revolucionària de Barcelona; rebutjaren les ordres i frustats per no poder participar en els saquejos de Barcelona retornaren a Ripoll. ^[7] El matí del diumenge 9 d'agost del 1835 ^[7] l'exaltat destacament de «Tiradores» entrava a la vila sota crits revolucionaris i exhortant a la crema del monestir; els monjos es a temeren el pitjor i començaren a preparar-se per si calia defensar el monestir, sent recolzats pels ripollesos i àdhuc, per la «Milícia Urbana» de Ripoll. ^[10] Embriagats després de dinar, els «Tiradores» sortiren a patricular per la vila, i a les dues de la tarda, en sentir com el campanar tocava a vespres, s'alçà el crit: «*los facciosos escalan el monasterio!*». ^[10] Seguiren l'assalt a les dependències del monestir, on els «Tiradores» assassinaren dos monjos, Joan de Ros i Manuel de Llisach, ^[11] i capturaren al domer Ignasi Brusi, que fou salvat per la interposició d'un membre de la «Milícia Urbana». ^[12] Malgrat això, els «Tiradores» es lliuraren al saqueig del temple, estassaren les santes imatges dels altars, esmicolaren l'estàtua de Sant Benet, destrossaren l'òrgan, esquincaren les pintures i robaren els cànecs sacres, els llantons i els canelobres; enmig de la destrucció els objectes de plata i d'or foren destriats, mentre la resta, ignorants del seu valor, fou amuntegada en piles. ^[12]

Els «Tiradores de Isabel II» es fixaren després en la solitària urna de fusta del comte Ramon Berenguer IV «el Sant», ^[13] s'amuntegaren sobre ella, la profanaren, en traguiren el cadàver momificat, i mentre la turba laica insultava, trepitjava i escopia sobre les restes mortals del comte de Barcelona, ^[13] el cabdills el sotmeteren a judici popular. Se li imputaren els crims d'haver expulsat el jou sarraí de Catalunya i de propagar la fe catòlica. Fou trobat culpable dels crims i condemnat a la foguera. ^[13] Encengueren les teies i al crit de «visca la llibertat!» calaren foc als altars i als objectes sagrats que havien despreciat, llençant a les flames el cadàver momificat de Ramon Berenguer IV; ^[13] la resta de «Tiradores» rebentaren els mil·lenaris sarcòfags dels antics abats del monestir, abocaren per terra les seves restes mortals, i també les llençaren a la foguera. Veient el desastre, alguns vilatans de Ripoll s'arriscaren a salvar allò que varen poder; ^[14] d'entre aquests es destacà el jove metge Eudald Raguier, que amb l'ajut d'altres pogueren salvar les restes de Ramon Berenguer III i d'altres antics prohoms del monestir. Ja entrada la nit, el fum asfixiant i les flames feren que la turba laica sortís de l'església; però quan semblava que ja havien satisfet les seves ànsies de saqueig i destrucció, havent lliurat a les flames l'abadia catòlica fundada mils anys enrera per Guifré el Pilós, s'alçà d'entre ells un nou crit: «*al archivo! al archivo! a quemar el archivo!*». ^[15] La biblioteca de Santa Maria de Ripoll, bressol de Catalunya, receptacle d'un mil·lenni d'història, custodi de centenars de cròniques, manuscrits, còdexs i homilies catalanes que dataven dels temps de l'Abat Oliba, fou brutalment incendiada mentre es cridaven proclames progressistes i cànecs revolucionaris.

Abandonament

Incendiat i arrasat, el decret de l'exclaustració de 1835 obligà a l'arxiver Fra Roc d'Olzinelles i la resta de monjos a abandonar el monestir. L'edifici a poc a poc es va anar esfondrant: el 1847 va desaparèixer una part del claustre; i el 1856 la torre del palau abacial. A més, el palau abacial i d'altres edificis monacals van ser considerats com pedrera i les seves pedres van ser venudes a particulars.

Restauració

El 1886 el bisbe de Vic Josep Morgades va iniciar la reconstrucció del cenobi, que fou finançada en gran part per les aportacions particulars dels feligresos. L'1 de juliol del 1893^[16] es consagrà de nou la basílica, i la tarda d'aquell mateix dia es féu la translació processional de les restes dels antics comtes de Barcelona i dels abats del monestir de Santa Maria de Ripoll que s'havien pogut salvar de la destrucció. No es pogué procedir així amb el comte Ramon Berenguer IV, perquè les seves despulles mortals havien desaparegut per sempre durant l'atac i el saqueig del 1835; davant d'aquest fet els cavallers catalans del capítol de Barcelona de l'Orde de Sant Sepulcre acordaren pagar un cenotafi (monument commemoratiu) per «honorar la memòria del comte de Barcelona i recordar a les generacions venideres les virtuts que al comte li meresqueren l'apel·latiu de Sant»^[16] i també acordaren que es consignés una làpida recordant la Cessió de les Ordes militars per la qual les «ordes militars del Sant Sepulcre, de l'Hospital i del Temple cediren el dret que els pertanyia a posseir el regne d'Aragó en virtut del testament d'Alfons I el Bataller, al comte de Barcelona Ramon Berenguer IV».^[17] La restauració, no obstant això, va canviar notablement l'aspecte original de l'edifici ja que l'arquitecte va afegir alguns elements inexistents en l'original com un cimbori o una sèrie de columnes que serveixen de separació de les naus laterals.

Protecció

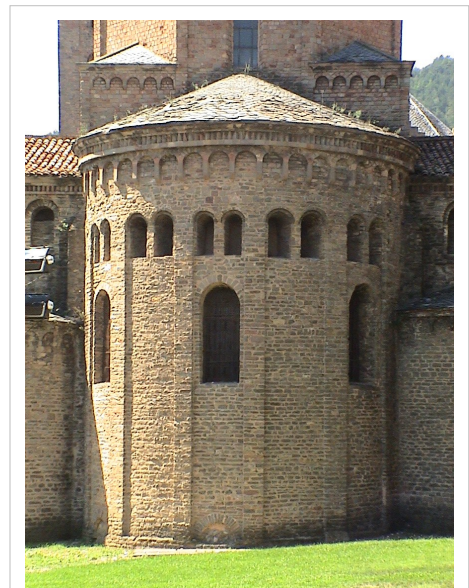
El 1931 el monestir de Santa Maria de Ripoll va ser declarat Monument Històric-Artístic

Arquitectura

L'església que es conserva avui en dia va ser construïda gràcies a dos dels principals abats de Ripoll: l'abat Radulf i l'abat Oliba. Arnulf va ordenar construir una església de cinc naus amb cinc absis acabada amb un sostre de fusta. L'església té unes dimensions de 60 m de llarg per 40 d'ample. La construcció va finalitzar el 977.

Oliba va ser l'encarregat d'afegir a l'església un transsepte i set absis; va ordenar també obrir la cripta i va emmarcar l'entrada amb un pòrtic decorat amb dos campanars a cadascun dels costats. Les obres d'ampliació de l'abat Oliba van acabar el 1032. La reconstrucció realitzada el 1830 va reduir les naus de l'església de cinc a tres.

El claustre consta de dos pisos. La construcció del primer pis es va iniciar al voltant del 1180 encara que no es va acabar fins a principis del segle XV. El pis superior es va edificar entre els segles XV i XVI. Està format per tretze arcs semicirculars amb capitells inspirats en l'estil corinti. Cadascun dels capitells té un dibuix original amb temes que van des de la mitologia clàssica als temes quotidians.

Absis del monestir

Vista del campanar des del
Claustre

Portalada

El pòrtic, d'un metre de grossor, està compost per una sèrie de blocs de pedra adossats a la paret de l'església. Va quedar molt deteriorat amb els incendis ocorreguts després de la exclaustració. No obstant això, és una bella peça representativa de l'art romànic català. A pesar de la complexitat del conjunt d'imatges que el componen, la representació de les mateixes és d'una notable senzillesa.

La part frontal d'aquest pòrtic està coberta per un relleu realitzat a mitjan segle XII. Està dividit en set franges horitzontals. En el centre es troba un pantocràtor i al seu al voltant es poden veure els símbols dels quatre evangelistes. A la part inferior es poden apreciar diversos animals mítics així com la representació dels set pecats capitals.

El pòrtic està flanquejat per dues estàtues, pràcticament destruïdes, dedicades a Sant Pere i Sant Pau. Al voltant d'elles es mostren diverses escenes de la vida dels apòstols. Completa el conjunt una representació dels dotze mesos de l'any.

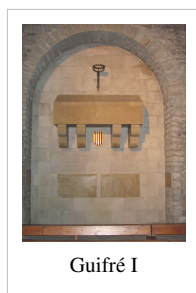
Reconstrucció en 3 dimensions

El 2008 es va procedir a fer una reproducció informàtica en 3 dimensions. La reproducció virtual de la portalada de Ripoll fou un projecte innovador, pioner a escala mundial, que va utilitzar les tecnologies més avançades per a la reproducció en tres dimensions de conjunts arquitectònics. «Hem fet una còpia digital exacte i tridimensional de la portada tal com és en aquest moment, amb una precisió mil·limètrica», explicà Pere Brunet, catedràtic d'Informàtica de la UPC i director del projecte, que s'ha pogut realitzar gràcies a la col·laboració entre el MNAC i el Departament de Llenguatges i Sistemes informàtics de la Universitat Politècnica de Catalunya, així com el Consiglio Nazionale delle Ricerche de Pisa. Després d'un completíssim escaneig de la portada, les dades d'alta resolució es van processar per generar un model informàtic especialment dissenyat per a l'ocasió. A Barcelona i Pisa, un equip de 10 investigadors van participar en aquest projecte, en el qual es van utilitzar algorismes informàtics molt sofisticats per poder interaccionar amb tota la informació des d'un únic ordinador.^[18]

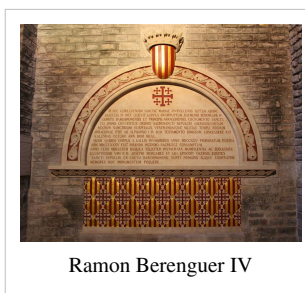
Tombes comtals

Al monestir hi ha les restes mortals d'alguns comtes de Besalú i d'alguns comtes de Barcelona.

- Guifré I el Pelós, comte de Barcelona (sepulcre modern)
- Ramon Berenguer III el Gran, comte de Barcelona (sepulcre del s. XII)
- Ramon Berenguer IV el Sant, comte de Barcelona (és un cenotafi: les restes es perderen el 1794 i amb l'incendi de 1835)
- Bernat Tallaferró, comte de Besalú i germà de l'abat Oliba (sepulcre modern)
- Radulf de Barcelona, fill de Guifré el Pelós, bisbe d'Urgell i abat de Ripoll

Guifré I

Ramon Berenguer
III

Ramon Berenguer IV

Bernat Tallaferró

També s'hi enterraren, però se'n desconeix en quina part, els comtes de Barcelona:

- Sunyer I
- Miró I
- Berenguer Ramon I, el Corbat.

Referències

- [1] http://toolserver.org/~geohack/geohack.php?language=ca&pagenome=Monestir_de_Santa_Maria_de_Ripoll¶ms=42_12_5_N_2_11_26_E_type:landmark
- [2] Armengol, Montse. «El fundador de la nissaga catalana». *Sàpiens* [Barcelona], núm. 121 (octubre 2012), p.42-44. ISSN 1695-2014.
- [3] Giménez y Guitied, Francisco: Historia militar y política del general don Juan Prim marqués de los Castillejos (http://books.google.cat/books?id=Nbx3W89CrvcC&dq=batali3n de tiradores de Isabel II ripoll&lr=&as_brr=3&hl=ca&pg=PA19#v=onepage&q=&f=false); pàg. 19
- [4] El general Prim ingressà al «Batallón de Tiradores de Isabel II» el 27 de febrer del 1834, i hi serví fins a finals d'octubre del 1835. Seguidament passà al 4rt Batalló de Voluntaris de Catalunya, on serví fins a finals de febrer del 1836, passant després al 3er Batalló fins a finals de juliol del 1838. En la seva fulla de serveis consten diverses faccions tot al llarg de la província de Barcelona i Girona «contra facciosos en Cataluña» La Corona de laurel: coleccion de biografias de los generales que han tomado parte en la gloriosa campaña de África, Volum 1 (http://books.google.cat/books?id=k5Lt3aapGAC&dq=batali3n de tiradores de Isabel II&lr=&as_brr=3&hl=ca&pg=PA496#v=onepage&q=&f=false); pàg. 496
- [5] Giménez y Guitied, Francisco: Historia militar y política del general don Juan Prim marqués de los Castillejos (http://books.google.cat/books?id=Nbx3W89CrvcC&dq=batali3n de tiradores de Isabel II ripoll&lr=&as_brr=3&hl=ca&pg=PA19#v=onepage&q=&f=false); pàg. 45
- [6] Giménez y Guitied, Francisco: Historia militar y política del general don Juan Prim marqués de los Castillejos (http://books.google.cat/books?id=Nbx3W89CrvcC&dq=batali3n de tiradores de Isabel II ripoll&lr=&as_brr=3&hl=ca&pg=PA19#v=onepage&q=&f=false); pàg. 38
- [7] Pellicer 1888, pag. 252
- [8] Pellicer 1888, pag. 254
- [9] Pellicer 1888, pag. 251
- [10] Pellicer 1888, pag. 255
- [11] Pellicer 1888, pag. 256
- [12] Pellicer 1888, pag. 257
- [13] Pellicer 1888, pag. 258
- [14] Pellicer 1888, pag. 260
- [15] Pellicer 1888, pag. 261
- [16] Bisbe Morgades 1895, pag. 477
- [17] Bisbe Morgades 1895, pag. 478
- [18] *Revista del MNAC* (http://www.mnac.cat/doc/lan_001/revista_2.pdf), número 2 **PDF**

Bibliografia

- Bofarull i Mascaró, Pròsper. *Los condes de Barcelona vindicados* (http://books.google.cat/books?id=bzMLAAAAIAAJ&pg=RA1-PA138&dq=ripoll+ramon+berenguer&lr=&as_brr=1&ei=xR1jS9jCKZLoygTAlvCcBg&hl=ca&cd=12#v=snippet&q=1162&f=false), **1836**. (castellà)
- Morgades i Gili, Josep. *El sepulcro de D. Ramón Berenguer IV, conde de Barcelona* (<http://www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/13583818767936721976613/p0000001.htm>), **1895**. (castellà)
- Pellicer i Pagès, Josep. *Santa María del monasterio de Ripoll* (http://www.archive.org/details/MN41677ucmf_3), **1888**. (castellà)
- Pladevall, Antoni, *Els monestirs catalans*, Ediciones Destino, Barcelona, 1970 ISBN 8423305112
- Pujades, Jeroni. *Cronica universal del principado de Cataluña; Vol.8 part 3* ([http://books.google.cat/books?hl=ca&id=eOELAAAAIAAJ&dq=en+el+aÃ±o+del+seÃ±or+1162"&q=alacena#v=snippet&q=alacena&f=false](http://books.google.cat/books?hl=ca&id=eOELAAAAIAAJ&dq=en+el+aÃ±o+del+seÃ±or+1162)), **1609**. (castellà)
- Rabuñal, Anxo et al. *Imatges de Catalunya*, El País Aguilar, Madrid, 1995, ISBN 8403596316
- Tomás Bonell, Jordi, *Descobrir Catalunya*, Premsa Catalana, Barcelona, 1994.
- Villanueva, Joaquín. *Viaje litarario a las iglesias de españa; Tomo VIII. Vique y Solsona* (http://books.google.cat/books?id=aZAfMe6PWuMC&pg=PA311&dq=ripoll+ramon+berenguer&lr=&as_brr=1&ei=xR1jS9jCKZLoygTAlvCcBg&hl=ca&cd=19#v=onepage&q=&f=false), **1806-1807**. (castellà)

Enllaços externs

A [/wiki/Commons:Pàgina principal Wikimedia Commons] hi ha contingut multimèdia relatiu a: **Monestir de Santa Maria de Ripoll**

- Monestirs de Catalunya: Monestir de Ripoll (<http://www.monestirs.cat/monst/ripoll/rp13mari.htm>)
- Web d'Art Medieval amb fotografies d'excavacions i del subsòl (<http://www.artmedieval.net/ripoll.htm>)

Fonts i contribuïdors de l'article

Monestir de Santa Maria de Ripoll *Font:* <http://ca.wikipedia.org/w/index.php?oldid=10845323> *Contribuïdors:* Airunp, Amadalvarez, AVECENDRELL, Baldiri, Barcelona, Bestiasonica, Bocachete, Cap Quadrat, Catalaatalac, Eiffel1899, Espencat, Fnoques, Georg-hessen, Jordi Roqué, Jordicollcosta, Jordiferrer, Jove, KRLS, Kippelboy, Lluís tgn, Lohen11, MarisaLR, Okerele, Or8a, Pere prlpz, Puigalder, RR, Terrissaire, Vriullop, Àlex, 43 modificacions anònimes

Fonts, llicències i contribuïdors de la imatge

Fitxer:Ripoll monestir.jpg *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll_monestir.jpg *Llicència:* Public Domain *Contribuïdors:* Espencat

fitxer:Sta.maria ripoll-planta.jpg *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Sta.maria_ripoll-planta.jpg *Llicència:* Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported *Contribuïdors:* 1997, Amadalvarez, Gepardenforellenfischer, Valdavia, Zarateman

Fitxer:Ripoll belltower.JPG *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll_belltower.JPG *Llicència:* Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported *Contribuïdors:* Antonio De Lorenzo

Fitxer:Interior Església.JPG *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Interior_Església.JPG *Llicència:* Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported *Contribuïdors:* Chixoy, Jordiferrer, Zarateman

Fitxer:Ripoll-fanatisme-laic-1835-2.jpg *Font:* <http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll-fanatisme-laic-1835-2.jpg> *Llicència:* Public Domain *Contribuïdors:* Josep Pellicer i Pagès; La Crema de Ripoll, vera narració

Fitxer:Ripoll-fanatisme-laic-1835-3.jpg *Font:* <http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll-fanatisme-laic-1835-3.jpg> *Llicència:* Public Domain *Contribuïdors:* Josep Pellicer i Pagès; La Crema de Ripoll, vera narració

Fitxer:Ripoll-fanatisme-laic-1835-4.jpg *Font:* <http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll-fanatisme-laic-1835-4.jpg> *Llicència:* Public Domain *Contribuïdors:* Josep Pellicer i Pagès; La Crema de Ripoll, vera narració

Fitxer:Absis santamariaderipoll.JPG *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Absis_santamariaderipoll.JPG *Llicència:* Public Domain *Contribuïdors:* 1997, Friviere, Gepardenforellenfischer, Xadaga, Zarateman, 1 modificacions anònimes

Fitxer:Campanar de Monestir Ripoll des del claustre.JPG *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Campanar_de_Monestir_Ripoll_des_del_claustre.JPG *Llicència:* Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 *Contribuïdors:* AVECENDRELL

Fitxer:Ripoll16 (tumba Guifré).jpg *Font:* [http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll16_\(tumba_Guifré\).jpg](http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll16_(tumba_Guifré).jpg) *Llicència:* Creative Commons Attribution-Share Alike *Contribuïdors:* Canaan

Fitxer:Ripoll17 (tumba R.B. IV).jpg *Font:* [http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll17_\(tumba_R.B._IV\).jpg](http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Ripoll17_(tumba_R.B._IV).jpg) *Llicència:* Creative Commons Attribution-Share Alike *Contribuïdors:* Canaan

Fitxer:Cenotafi-Ramon Berenguer IV.jpg *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Cenotafi-Ramon_Berenguer_IV.jpg *Llicència:* Public Domain *Contribuïdors:* own work

Fitxer:Bernardo Tallaferro.JPG *Font:* http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Bernardo_Tallaferro.JPG *Llicència:* Creative Commons Attribution 3.0 *Contribuïdors:* Acoma

Image:Commons-logo.svg *Font:* <http://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Fitxer:Commons-logo.svg> *Llicència:* logo *Contribuïdors:* SVG version was created by User:Grunt and cleaned up by 3247, based on the earlier PNG version, created by Reidab.

Llicència

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
[//creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)